

Essay | Marta Holgersson

En psalm för dagen – om Carolyn Winfrey Gillette och hyperaktuellt psalmskrivande

När vi vanligen väljer psalmer i mitt arbete i församling, läser vi texterna för söndagen och i mötet mellan bibeltexten och församlingens situation, sammanhang och språk väljs psalmer ut. Psalmerna finns i psalmboken, är utvald och upptryckt på ett sätt som ger den en viss tyngd. Psalmer i psalmbok har någon slags 'gammalhet' över sig, som inte alls är av ondo. De är där för att de står emot tidens tand, kan tas fram i nya situationer, har en viss slitstyrka. Även nya psalmer tror jag ofta skrivs för detta, med förhoppningen att en gång vara med i kanon. Så skriver jag oftast själv, eftersom det är så jag också har känt psalmskatten.

För några år sedan snubblade jag på den amerikanska psalmförfattaren och presbyterianska pastorn Carolyn Winfrey Gillette. Hon hade skrivit en psalm om toaletter för Kyrkornas världsråds vattennätverk, om rätten till sanitära avträden och vad det gör när tillgången på dessa inte finns. Psalmerna utbildade och utmanade mig, men höll också en förbön och kändes klassiskt 'psalm-artad'. Jag översatte den, och vi sjöng den ett par gånger i församlingen där jag då arbetade, särskilt i samband med Internationella toalettdagen. Sista versen:

God, am I my brother's keeper, is my sister in my care?
Does my neighbour's problem matter when the world is so unfair?
May we work to share your blessings in new ways, both great and small,
till the things we take for granted are available to all.

Min översättning:

Gud, är brodern på mitt ansvar? Har jag systemen i min vård?
Är min nästas oro min, Gud, i en värld som är så hård?
Må vi dela dina gåvor, må vi hitta nya sätt
tills allt det vi tar för givet blivit varje mänskars rätt.

Sedan dess har jag följt hennes sida på Facebook där hon ofta lägger ut psalmer, och följt i en grupp på samma forum där hon är mycket aktiv, *New Hymns for a Progressive Church* (texterna som läggs ut där är generellt snarare vad jag skulle kalla *kontextuella*, än progressiva i en nordisk bemärkelse). Jag har uppskattat hennes sätt att skriva psalmer om sådant som är brådskande i vår tid; makthavare, klimatkrisen, naturkatastrofer, flyktingar och utbildning. Hon använder ofta bibeltexter på ett sätt som känns mycket traditionellt och melodierna hämtar hon från befintlig psalmskatt, men ämnena kan vara så färska som gårdagens våldsdåd.

Att psalmerna läggs ut på internet ger församlingar möjlighet att direkt tillgå en psalm som inte bara "passar" för den situation man vill belysa, utan som faktiskt är skriven för den. Efter skjutningen på gayklubben Pulse i Orlando 2016, skrev hon till exempel en psalm om hur platsen för firande blev platsen för sorg, och om att kyrkans tystnad är en del av våldet: *To a place of celebration*.

2020, under COVID, skrev hon en psalm för att fira påskdag under Lockdown. Den blev ett kontextuellt tillskott för församlingarna och bidrog till att mycket konkret hantera det man stod i: att inte kunna samlas som vanligt. Den kom jag också att översätta:

Vi firar denna påskdag på hittills okänt sätt.

Vår bön och psalmsång får vi nu ta i ensamhet
med avstånd till vår nästa och utan nära präst
och utan vackra blommor som bjuder oss till fest.

Nej, kören sjunger inte, och ingen procession.

O, Gud, som lovat glädje, var finns nu glädjens ton?
När kyrkorna står tomma, låt hemifrån, ändå,
oss ana påskens under och glädjas åt din nåd.

Vår glädje grundas inte i stora skarors sång,
nej, glädjen är den nyhet som kvinnorna en gång
gav lärjungar som sprang för att se en öppen grav.
De hörde och de trodde, och så gör vi idag.

I denna sorg och smärta så minns vi det vi vet;
Att Kristus led på korset och gick i djupet ned,
att påsken ger oss löftet att Kristus lever än,
att inget av allt skapat kan hindra kärleken.

Vi tackar dig i påsktid att kyrkan har fått bli
en kropp som verkar splittrad men tjänar dig däri,
förkroppsligas i hemmen, som helar och hjälps åt
och lever påskens budskap, ja, också detta år.

Mel. *Sin enda grund har kyrkan*. Originallets titel: *This Easter Celebration*

En fråga som har väckts i mig med hennes psalmer är såklart; är de färskvara? Blir en psalm för en historisk händelse eller en särskild politisk situation snabbt förpassad till obrukbarhet, så som påskdagpsalmen väl får sägas vara nu? Och är det i så fall *bättre* med det långsamt slitstarka? Kan den konstnärliga produkten bli bortslösad om den hör till en tid, en händelse, som övergår? Eller är denna typ av hyperaktuella psalmer något som behövs för att komplettera det som är mer långsiktigt/allmänt skrivet?

Hur skulle det kunna se ut i svensk kontext? Jag försöker tänka vad som berört mig. För vilken situation kan en psalm behövas? Jag kommer att tänka på de stora utvisningarna av afghanska ensamkommande flyktingar. Det är kanske inte lika aktuellt längre – de flesta har antingen fått uppehållstillstånd, utvisats eller lämnat landet för annat europeiskt land. Kvar står församlingar, där många ensamkommande sökt sig till kristen tro och gemenskap, med sorgen över förlorade vänner och med oro för hur det går för dem nu. Kanske hade vi behövt psalmens ord för att benämna och bearbeta? Jag gör ett försök:

Du sände till oss vänner som gav din kyrka mod.
De lärde sig om korset, de fråga' var vi stod.
De lärde oss om livet, om vägen som är lång,
om vad det verkligt är att ha hoppet i sin sång.

När maktlösa vi skildes, när flera visats ut,
för några till ett land där de aldrig bott förut,¹
och allting blev som vanligt men inget längre rätt,
då ropade vi Herre! Vem gör på detta sätt?

Men nu är detta vardag, vi människor glömmet fort
och något blir snabbt litet som förut varit stort.

När närheten är borta, bevara oss ändå,
o Gud, ifrån att glömma och likgiltigt se på.

¹ Flera som utvisades till Afghanistan hade inte växt upp där, utan i grannländer, men med afghanska föräldrar och medborgarskap.

Vi tackar dig för dem som ännu har livet här,
i kyrkan och i samhället, tack för allt de bär.
Vi ber för dem som skingrats och sökt sig från vårt land,
var än de är i världen, Gud, håll dem i din hand.

Det är en sorg som kyrkan i alla tider känt
att kära vänner lämnat, att svåra saker hänt.
Vi vet, Gud, att din kärlek finns där vi inte är,
men du vet också att våra vänner saknas här.

Melodi kan vara till exempel *Den blomstertid nu kommer* eller *Sin enda grund har kyrkan*

Låt detta få vara ett enkelt exempel, kanske som ett utkast (men känn er fria att sjunga den om den passar just er situation). Den beskriver ett skeende som jag själv berörts av och en erfarenhet som kyrkor runtom i landet gjort. Jag har som målsättning att i psalmens ord inte utgå från en värdering av de politiska beslut som lett till situationen, utan snarare sätta ord på vad som har hänt med församlingar där människor delat livet för att sedan försvinna. En psalm är inte en kampsång, men materiell verklighet kan rymmas i psalmens ärende.

I mitt möte med Carolyn Winfrey Gillettes skrivande, har jag delvis utmanats i min bild av vad en psalm är. Jag har lärt mig att det som sjungs gemensamt i gudstjänst inte behöver vara vedertagen kanon, eller ens ge känslan av att kunna vara det. En psalm kan vara här för dagen, inte för framtiden. En konstform förändras när den tillgängliggörs, används och faller i glömska i kortare cykler, såsom många andra konstformer sedan länge gjort. Det kanske är nytt för psalmgenren, men det behöver inte vara dåligt varken för kreativiteten eller församlingssången.

Carolyn Winfrey Gillette har godkänt bruket av hennes texter.